

International Journal of Social Inquiry
Cilt / Volume 11 Sayı / Issue 2 2018 ss./pp. 153-170

BELLEK ÇALIŞMA KILAVUZU VEYA
"UNUTULANLAR, UNUTANLARI ASLA UNUTMAZLAR!"

M. Emir İLHAN*

Makale Geliş Tarihi-Received: 27.03.2018

Makale Kabul Tarihi-Accepted: 09.11.2018

ÖZ

Yaklaşık kırk yıldır yeni ve farklı bir sosyal bilimler yöntemiymiş gibi karşımızda duran bellek çalışmaları, belli bir hatırlama nosyonundan hareketle yürütülmeye çalışılmaktadır. Bireyin ve/veya kurumun hafızasında taşıdığı her şey paralel bir bellek sorunu olarak ele alınmaktadır. Sosyal bilimlerde "bellek" kavramının oluşumuna zemin hazırlayan süreç belirsiz gibi görünmektedir; bunda muhakkak bellek alanını herkesin kendi beklentisine göre doldurması önemli bir rol oynamaktadır. Bir çalışma şekli olarak ele alınırsa bellek "türleri" (bireysel/kişisel ve kolektif bellek), esasen "hatırlama" biçimlerinden hareketle geliştirilmiştir. "Batı" düşünce geleneğinin hatırlama biçimlerini ele alışları, "geçmiş" düşüncesinin birçok farklı unsur ve bağlamın zaman anlayışına dayanmasından hareket eder. Edebiyat ile ilgili geçmiş, hatırlama ve bellek okumaları da Batı düşünce geleneğinin geldiği son noktadan hareketle yapılmaktadır. Bellek sorununda belleği bireysel bağlamda ele alan Bergson; kolektif bağlamda ele alan Halbwachs, sosyal bağlamda ele alan Burke, kültürel bağlamda ele alan Assmann'ın çalışmaları paralelinde sosyal bilimlerde geniş bir bakış açısının da kazanması gereken mekanizmalar alt metinde irdelenmiş olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bellek, Geçmiş, Hatırlama, Kolektif Bellek, Kültürel Bellek.

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Antalya/Türkiye. emirillhan@akdeniz.edu.tr

**A STUDY GUIDE FOR MEMORY OR
"FORGOTTENS NEVER FORGETS THE FORGETTERS!"**

ABSTRACT

Memory studies existing as if it was a new and different method of social sciences and literature since approximately forty years is tried to be undertaken by a certain notion of remembrance. All the storage of the individuals and/or institutions are considered as a parallel memory problem. In the social sciences the process to the formation of the conception "memory" seems to be uncertain. The past, history and memory readings about Turkic World moves also from the point of Western thought. In this article, in addition to the contents of notions of remembering, it will be discussed whether all forms of remembrance can be evaluated as a matter of memory. The differences of the view of past constituting the concept of memory from the knowledge and idea of individual past will be revealed. There will be an overall argument about different kinds of memory types that are developed individually-collectively and culturally. The term memory discussed in the light of two basic theories, both individual and collective; and discussed in the context of past. It has been found that the individual memory theory has an influence on the understanding of individual or personally perceived experiences over time, and the collective memory has an effect on the social perception of the experiments. On memory problem Bergson's addressing individual context; Halbwachs's addressing the collective context, Burke's the social context, Assmann's cultural context will be discussed. These mechanisms or contexts also will be elaborate in line the sub-text as the folkloric perspective.

Keywords: Memory, Past, Remembrance, Collective Memory, Cultural Memory.

GİRİŞ

Arabesk-Fantezi müziğinin bir dönem "Prens"lerinden (her işi folkloruna göre konuşmak gerek!) İbrahim Erkal'ın bir sözünü başlığa taşımak garip geliyorsa (şarkıya sonuçta değinilecektir); her hatırlama ve unutma eylemini bir kültürel bellek meselesi haline getirmek hatta bellek meselesinin ta kendisi haline getirmek de garip gelmelidir. Kolçağın kültür yolcuğundan, fısıfısın kültür tarihine her malzemeye bir kültür, her kültüre tarih ilişirme gayretine soyunan sosyal bilimler, son kırk yıldır artarak popülerleşen *bellek* meselesinde zıyanlardadır. Traverso'nun dediği gibi "*Bellek kadar heder edilmiş kelime enderdir*" (2009: 1).

Türkiye'de bellek nosyonu genellikle hafıza ile karıştırılmaktadır. Folklorik derleme ve incelemelerden tarih araştırmalarına bu böyle sürüp gitmiştir, gitmeye devam etmektedir. Kişinin veya kurumun hafızasında taşıdığı her şey muvazi bir bellek sorunu olarak ele alınamaz, keza hafıza bir veri, bellek de onu okuma-okutma şeklidir. Bu makalede bellek ile ilgili geçmiş, hatırlama, kolektiflik ve kültür kavramları üzerinden bir çerçeve oluşturulmaya çalışılacaktır. Serencamında kültürel belleğin nasıl unutanlar ve unutulanlar yitmedikçe-ölmedikçe direnme ve dirilme mekanizmaları oluşturduğuna dair bir derkenar ortaya konulmuş olacaktır.

1. KOLEKTİFTEN KÜLTÜRELE BELLEK VE GEÇMİŞ

Bir işlem şekli olarak ele alınırsa bellek "türleri" (bireysel/kişisel ve kolektif bellek), temel olarak "hatırlama" biçimlerinden hareketle geliştirilmiştir. "Batı" düşünce geleneği, birçok farklı unsur ve bağlamın zaman anlayışına dayanan geçmiş düşüncesinden hareketle hatırlama biçimlerini ele almıştır. "Geçmiş"in birey merkezli geliştirilen önermesinde bellek, kişinin kendisinin geçmişte yaşadığı deneyim ve algılarına bağlanır. Karşıt önermede ise, "geçmiş" düşüncesini belirleyen, bir gruba ait olan veya olduğunu hisseden üyelerin birlikte yaşadığı deneyimlerin oluşturduğu anılardır. Başka bir deyişle birey merkezli önermede kişinin "kendi" geçmişi bireysel bellek kavramını; diğerinde ise kolektif belleği oluşturan ortak yaşanan geçmiştir. "Zaman" anlayışının farklılığından kaynaklanan ayrım bu iki bellek kuramı arasındaki temel farkı oluşturur. "Geçmiş"

düşüncesini zaman anlayışlarına göre açıklayan üç önemli düşünür Aristoteles, Augustinus ve Bergson¹ bu noktada önemlidir.

Aristoteles, zaman ve mekânı birlikte ele almış, zamanı “bütünevren”in çemberi olarak görenlere karşı eleştirel bir yaklaşım ortaya koymuştur. Ruhun hareketi önce ve sonra olmasıyla ilişkili bir biçimde, fiziksel ve ölçülebilir bir kavram olarak değerlendirmiştir. Zamanı belirleyen şeyin an olduğu kabulünden hareket edilirse zaman önce ve sonra ile belirlenen “an”ın yaklaşımıyla zaman, şimdide ve şimdinin içinde, geçmişten bu “an”a doğru bir değişimi sağlayan hareketin sayısına bağlı olarak ölçülmesidir (Aristoteles, 1996: m.218b-219b). Hangi alan ve anda olursa olsun hareketin sayısını sayan ruhla hareketin olduğu şey apayrıdır. Aristoteles’e göre zaman, harekete bağlı, değişime göre değerlendirilir. Bu bir ölçüde, belleğin geçmişteki algılar ve deneyimlerle oluşması ile ilgilidir. Aristoteles’in, Hafıza ve Anımsayış’ında, “Hafızanın konusu geçmiştir” (Ricoeur, 2012: 34) şeklinde belirttiği gibi bellek, geçmiş zamanla ilgili bir kavramdır. Bellek, anıların hatırlanmasının, geçmişin zaman ile ilişkisi doğrultusunda belirlediği bir mesele olarak değerlendirilebilir. Greklerde “Hatırlama” temelde iki türlü ele alınır, bu ayrıma göre, hatırlama yolları olarak *mneme* ile *anamnesis* olmak üzere iki kelime bulunurdu. Paul Ricoeur bellek çalışma tarihinde belirleyici olmuş bu ayrımı etraflıca incelerken, *mneme* ve *anamnesis* arasındaki farka dayanan belleğin iki türlü işleyişinin tespit edilebileceğine temas eder. Birincisi olan *mneme*, bir pathos (*duygu*) gibi aniden akla gelendir; edilgen bir model üzerinden beliren bir anıdır ve bu tip bir hatırlamayı ifade eder. *Anamnesis* ise, sahip olunan bir anının peşine düşülerek, zihinde toparlama edimini taşıyan, etken bir şekilde hatırlama çabası anlamına gelir (2012: 22, 45) (bk. İlhan, 2015a).

Aristoteles'te *anamnesis* kavramı bellekte geçmişe ait imgeleri ve anıları arayarak bulma çabasıdır. Aristoteles'te *anamnesis* kavramı epistemolojiktir. *De Anima*'daki bilgi kuramı yaklaşımı, Aristoteles'in hatırlama ve bellek ile ilgili kuramının temelidir. Ona göre, duyumların bağı ile değerlendirilen algılar, önce imgelem gücü (*imagination*) tarafından işlenir; ardından zihnin maddeleri başka bir

¹ Meseleye bu üç isim üzerinden bir pencere açılıyor olmasının nedeni, en çok referans verilen ve tartışılan isimler olmalarının yanında, geçmiş ve bellek kavramlarına dair öncül fikirlerinin bulunmasıdır.

*Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"*

ifadeyle zihinsel resimleri haline getirilir (buna ayrıca "öykünme" açısından bakmak için, Aristoteles, 2016: m.1448a). İmgelem, düşünme ve algı arasında bir aracıdır. Düşünmenin, bir ölçek önermesinde en yüksek işlemi, ruhun imge üretmesidir başka bir ifadeyle zihinsel resim üretmesidir. Ona göre, imgeler/zihinsel resimler anlardaki imgelerin kullanımı yardımıyla oluşur. Nihayetinde bilgi, tamamen duyumların etkilerinden, "izlenimlerinden" (*impressions*) elde edilir (Yates, 1999: 32). Anlaşılacağı gibi Aristoteles, bilgi ve düşünmenin zorunluluğu olarak hatırlamayı (ki bellek içeriklerinin arama çabasıdır) diğer bir deyişle zorunlu bir eleman olarak kabul eder. Bellek onda bilgisel olmak bakımından önemlidir. Böylece o, epistemolojik yaklaşımı doğrultusundaki "zaman" anlayışından hareketle *anamnesis* anlayışını belleğin içeriğindeki imge veya anıları arama girişimi olarak tanımlayarak, belleği yukarıda zikredildiği gibi "geçmiş" düşüncesinden hareketle beliren unsurlar üzerinden ortaya koyar.

Aristoteles'ten yüzyıllar sonra Augustinus ise "geçmiş olan" şeyin konusunun bellek olduğunu söyleyecektir. İzlenimlerin geçmişi olan bu "geçmiş" kişiye aittir; o geçmiş kişinin ve kişi zamanda devamlılığını belleği sayesinde sağlar. Sağlanan bu devamlılık, kişinin yaşadığı *şimdi*sinden çocukluğunun dipteki uzak olaylarına doğru kesintisiz bir biçimde dönmesini sağlar. Augustinus'ta bellek böylece, zaman içinde geriye gitmek anlamına gelir (Ricoeur, 2012: 115). Ortaçağ'ın önemli bellek görüşünün temsilcisi olarak kabul edilen Augustinus da Aristoteles'e benzer biçimde belleği, geçmişin bir konusu olarak görür. Augustinus'a göre bellek, kişinin geçmişindeki izlenimlerinden oluşarak içebakışı sağlayan önemli bir konudur. Geçmişteki izlenimlerin hatırlanması hatırlamanın bizatihi kendisidir. Augustinus'ta Aristoteles'te olduğu gibi, kişinin deneyimleri, geçmişte yaşadıkları başka bir ifadeyle geçmişin izlenimleri geçmişte oldukları gibidir, onların izleridir. Augustinus'un geçmiş zaman ile ilgili bu çözümlemesi Ricoeur'e göre, mucize olarak kabul edilmiş "hatırlama"ya odaklanmıştır. "Hafızamda andığım' her şeyi hatırlamayı, içeride (*intus*), hafızanın sarayındaki uçsuz bucaksız avluda gerçekleştiriyorum" ifadesiyle belleğe yaklaşan Augustinus (İtiraflar, 1999: m.X,VIII), meşhur metaforu "hafızanın geniş sarayları" ile de içselliğe hususi bir mekânsallık kazandırır. Bu mahrem mekânsallık, "depo" veya "kiler" gibi bir mekân içinde geçmiş anılar "saklanır" veya "depolanır" yahut Augustinus'un ifadesiyle "bütün bunları hafıza toplar, gerektiğinde anar ve ardından o koskocaman mağarasına, kimsenin

157

IJSl 11/2
Aralık
December
2018

sırrına ermediği o kuytulara saklar". Augustinus'un bu yaklaşımı "içsel insan" yaklaşımına göre biçimlenen bellek görüşüdür. Bellek geçmişin şimdisi olduğu için, zamanın içselliği belleğin içselliğidir (Ricoeur, 2012: 117-9). Kısaca Augustinus'a göre, "geçmiş" düşüncesi insan ruhundaki içsel zaman anlayışına dayanır. Yine bu düşünce belleğin içselliğine, belleğin bireyselliğine vurgu yapar. Belleğin bireysel olması meselesi esasında "anılar benim anılarımdır" demenin başka yoludur.

Hangi anlatım ve aktarım gerekçesine dayanırsa dayansın (özlem duyma, itiraf vs.) tüm anlatılar için hatırlama belirleyici önemdedir. Geçmişe duyulan özlemin dile gelme bakımından farklılaşmasını sağlayan *mneme* (bir duygu olarak hatırlama) ile *anamnesis* (aramaya dayalı, bir çaba gerektiren) arasındaki bir ayrımdır. Bu bir anlamda, kişiye ait olanın, iç benin aşılarak, kişiselliğin sosyal olan ile birleşmesinin şua' deneyimine odaklanır. "Mahremiyet" in kapısını aralayan dil, öteki alana başka bir deyişle kolektif olana geçişi mümkün kılar. Bu durumda, dil aracılığıyla belleğin başkalarına kapalı veya örtülü kişisel yanı kolektif olana görünür veya açılır.

Özlem ve geçmiş kelimeleri/kavramları bir araya geldiğinde aklımıza gelen ilk çıkarım belki de "nostalji"dir. Nostalji, geçmiş günlere ve/veya geçmişe duyulan bir özlem anlatısı olarak dile gelmesini geçmişe şimdinin içerisine katarak sağlar. Boym, "düşünsel nostalji" ve "yeniden kurucu nostalji" olmak üzere iki tip nostalji kavramından söz ederek başladığı çözümlemesinde; Aristoteles'in "bir *pathos* (duygu)la hatırlama"sında olduğu gibi, Boym'un da düşünsel nostaljisi, geçmişe duyulan özlemin içe dönük bir şekilde hatırlanmasına dayanır (2009: 20). Bu durumda özlem kendiliğinden, çaresizce gelişir ve ayrıntıları sever, sembolleri değil. Buna karşın "yeniden kurucu nostalji", tarihten sıçrayarak yitirilmiş şeye ve yitirilmişliğe yönelen ve onu yeniden inşa etmek isteyen bir geçmiş özlemidir. Boym'un ifadesiyle, yeniden kurucu nostalji adeta bir "kökene dönüş" veya "eve dönüş (*nostos*)"² isteğinin sonucudur.

² Antik Yunanistan'da ortaya çıkmamış ancak Yunanca iki kökten gelen Nostalji sözcüğü -nostos (eve dönüş) ve algia (özlem) kelimelerinden müteşekkildir; nostalgia- artık var olmayan veya hiç var olmamış bir eve duyulan özlemdir. age. 25, 14.

*Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"*

Geçmişe dönüş birçok bakımdan "geçmişin geçmişte kalmışlığı" kabulüne dayanır başka bir deyişle bir "asr-ı saadet" hissini içinde taşır. İslam hermeneutiğinde geriye dönüş bir *ur-form* (temel düzen) çabasına benzer zaten. Bu yorum bilgisine göre hakikat geriye dönüşlüdür; yorum başka bir ifadeyle te'vil, 'evvele'den gelir ve "ilke döndürmek, aslına döndürmek" demektir (Kılıç, 2006: 121) (Batı düşüncesindeki yorum meselesi ve gelenekle ilgili başka bir açıklama için bk. İlhan, 2015b). Geçmişin geçmişte kaldığı kabulünü aşan düşünür Bergson'dur. Bergson'a göre geçmiş, şimdiki zaman içinde yaşamayla devam eder; geçmiş asla geçmişte olan bir şey değildir. Bedeni de gelecekle geçmiş arasındaki hareketli bir sınır olarak belirtebileceğimizi; "geçmişimizin hiç durmadan geleceğimize doğru bir uç" olduğunu söyler (Bergson, 2007: 59). Kendi ifadesiyle, "yaşamak yaşanmak demektir". Bu, Bergson'un "süre" olarak zaman kavramına dayanan bellek düşüncesini şöyle açar: Geçmiş süreklilik içindeyken "ipin yumağa sarılması gibi sürekli bir dürülmüştür". Çünkü geçmiş insanı izler, bu iz boyu topladığı şimdiyle durmadan büyür ve "bilinç de hafıza anlamına gelir" (Bergson, 2013: 46). Onun düşüncesinde *duré* diğer bir ifadeyle zaman/süre ile bellek, bu doğrultuda şimdiki zaman ve geçmiş birbirleri ile adeta iç içe geçmişlerdir. Ona göre bilinç hakkında hafızadan bağımsız konuşulamaz; eldeki hisse geçmişteki anların hatırasının katıldığı bir sürekliliktir ve ne kadar değişmez dursa da sabit bir ruh durumu yoktur. Buna süre denmelidir der. Bergson, iç sürenin geçmişi şimdiki âna yayan bir hafızanın sürekliliğine sahip bir hayat olduğunu ifade eder (Bergson, 2013: 63-4).

Bergson, insanın bilinçli olmasının koşulu olarak insanın bir belleğe sahip olması gerekliliğini vurgular. Ona göre, öznenin içinde geçen bir süre olarak bilinçliliğini sürdürmesi "zaman" anlamına gelmektedir. Bu bilinçlilik içinde "biz yine sürenin içine nüfuz ederiz ve bu yalnızca bir iç görüşle olabilir. Bu bakımdan, 'ben'in süresine dair, yine 'ben' tarafından edinilecek içsel ve mutlak bir bilgi mümkündür." (Bergson, 2013: 52). Bergson, öznenin belleği ve zamanı, kendi içselliğindeki bir deneyime indirgemesi olarak değerlendirir ve bu kendisinden öncekiler gibi "bilgi" odaklı bir görüşten hareket ettiğini gösterir. Bu durum "geçmiş"i "şimdi" ile ilişkili bir kavram olarak değerlendirdiğini gösterse de kendisinden önceki düşünürler gibi belleği bireysel olanla sınırladığını da göstermektedir. Bergson bu bakımdan (kendisinden sonra görüşleri yaşatılmaya ve savunulmaya devam etse de) bireysel bellek kuramının geldiği son nokta olarak

görülebilmektedir. Ancak daha sonra Bergson'un zamanı mekândan ayırma girişimi olarak değerlendirilen, öznenin içsel benini içindeki akışını deneyimlediği zaman halinde tasarımı yaklaşımı eleştirildi. Başka bir meseleye yöneltilmiş ve ele alınmış olsa da Connerton'ın yaklaşımı önemlidir: "Mekânların uzamı artık miadını doldurdu; akışların uzamında git gide daha fazla zaman geçiriyoruz" (Connerton, 2012: 112). Bu eleştiri temelinde mekândan soyutlanarak ele alınan zaman fikrine tutunmuş tüm düşüncelere karşı yöneltilmiştir. Buna bir anlamda zaman ile mekân arasındaki bağın kurulması ihtiyacının dile getirilmesi olarak bakılabilir. İkinci bellek kuramı olarak ele aldığımız kuramın kendini "kolektif bellek" kavramı çerçevesinde inşası, Bergson'un zaman kavramından hareketle bireysel bellek düşüncesini getirdiği bu son noktada mekânı dışlamasından kaynaklanacaktı.

Bergson ve onun gibi zamanı ve belleği bireyin "iç"ine yönelten düşüncelere karşı ilk temel tenkidi, sosyolog Maurice Halbwachs, "kolektif zaman" kavramından hareketle geliştirdiği "hafızanın toplumsal çerçeveleri" yaklaşımında ortaya koyar. Söz konusu yaklaşıma kadar zaman, mekândan soyutlanarak bireyin içsel algılarına yöneltilmiştir. Zira zaman, mekân içinde var olan bir ortaklıkla daha doğrusu kolektiflikle mümkündür. Durkheimci sosyolojinin gelenek ve dayanışma düşüncesine sırtını dayayan Halbwachs, kolektiflik bilincinden hareketle kuramını "grupların zaman ve mekân içinde konumlanışlarından hareketle" oluşturur (Çağla, 2007: 228). Halbwachs'ın çözümlemesine göre bellek, hem bir mekâna bağlı hem de tanıklara bağlı olarak oluşur. Halbwachs, gerçekte hiçbir zaman yalnız olmadığımızı; olaylara yalnızca biz dahil olmuş olsak veya yalnızca bizi ilgilendiren şeyler görmüş olsak da hatıralarımızın kolektif olarak kaldığını ifade eder (1980: 23). Halbwachs, *Kolektif Bellek/Hafıza* çalışmasının girizgâhında, "Bir tanık bize her zaman kendimizi verir" (1980: 22) diyerek, "hatırlama" anlayışının özüne doğru ilk adımı atmış olur aslında. Bunun karşısında bireysel bellek ile kolektif bellek arasında mekanik olarak hiçbir farklılığın bulunmadığını, ikisinin de aynı olduğunu; "kolektif bellek" in mit için kullanılmış yanıtıcı bir yeni addan başka bir şey olmadığını hatta "kolektif bellek" in kendisinin bir mit olduğunu söyleyenler de olmuştur (Gedi, Elam, 1996: 47).

Halbwachs'a göre kolektif belleğin (Bergson'un 'zaman'ının tersine) zamanla da bir sınırlılığı tesistir: Kolektif belleğin, bu sınırın ötesinde kalan olaylara ve kişilere doğrudan ulaşması mümkün değildir. Zira

*Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"*

bu bölge tarihin ilgi alanına girer (Halbswachs, 2007: 55). Gündelik yaşamdaki zaman dinamikleri, sürme ve devam etme nosyonunu mümkün kılarak kolektif belleğin zamanla bağlantısının temel ilişkisini belirler. Halbswachs'ın hatırlama anlayışını ve geçmiş düşüncesini, gündelik yaşam içindeki "akan zaman" belirler. Halbswachs'a göre, bellek bireysel olamaz; zira ne zaman ne geçmiş ne de hatırlama bireyseldir.

Halbswachs'dan on yıllar sonra Schudson da (2007: 179) kat'i bir inanç gibi belleğin bireysel olamayacağına inandığını dile getirenlerdendir. Belleğin toplumsal olduğunu dile getiren Schudson bu bağlamda bireysel bellek diye bir şeyin söz konusu olamayacağını ifade eder. Çünkü insanın "*zihinlerinden çok, kurallar, kanunlar, standartlaştırılmış usuller ve kayıtlar halinde kurumlara yerleşmiş, yerleştirilmiş olduğu*"nu zikreder.

Halbswachs'a göre anının hatırlanması tanıklara, çağdaşlarına büyük ölçüde bağlı olsa da haddizatında olayın yaşandığı mekân ve uzam da önemlidir. Zira uzam ve mekân her grubun sahip olduğu bir şeydir. Bellek ise bu yer ve mekânlar sayesinde şekillenir ve korunur. Halbswachs, kişilerin bir kolektiflik içindeki birliğine vurgu yapar. Onun bu vurgusu kişisel hatırlama eylemini kolektiflik temelinde bağladığı kendisinin "*asla tek başımıza anımsamayız*" ifadesi anlam kazandırır. Bu bir ölçüde, kişisel anılardaki kolektifliğin izidir. Bu nedenle bir hatırlama daima bir "biz" in izidir (Ricoeur, 2012: 140-2). Halbswachs'ın bu doğrultuda önerdiği bellek, bireysel/kişisel belleğe karşıt bir tez olarak ortaya çıkan, tanıklara/çağdaşlara dayalı kolektif bellektir. Başka bir deyişle, bir grubun geçmişte yaşadıkları, şimdiki zaman içinde tanıklara başvurularak gerçekleşen hatırlamayla geçmiş şimdiki taşıyor (Bu bölüm hakkında daha ayrıntılı bir inceleme için bk. İlhan, 2015a).

2. BELLEK VE GEÇMİŞ DÖNE DÖNE

Buraya kadar bireysel ve kolektif olarak iki düşüncenin gölgesinde tartışılan hatırlama ve bellek kavramları zamanı öncelikle geçmiş kavramını biçimlendirmesi çerçevesinden ele almıştır. Bireysel bellek kuramının, zaman anlayışında öznel diğer bir ifadeyle bireysel deneyimle algılanan zaman anlayışından hareket ettiği, kolektif bellek kuramının ise birlikte geçirilen ortak/beraber veya aynı zaman

içindeki bir zaman anlayışından hareket ettiği ortaya konulmuştur. Bireyin algısı doğrultusundaki zaman anlayışıyla bireysel bellek, belleği geçmişte yaşanan anların toplamı üzerinden belleğe yaklaşır. Diğer yandan birlikte yaşanan zaman anlayışından hareket eden kolektif bellek, belleği geçmişteki kolektif deneyimlerin anları olarak görür. Bu iki bellek türünü birbirinden ayıran “hatırlama” biçimlerine yaklaşımlarıdır.

Draaisma'nın belirttiğine göre (2014: 47), memoria Latince, “bellek” ve “hatıra” olmak üzere iki anlama gelir. İngiliz dilindeki “memorial” sözcüğünün eski kullanımları da, “hatıra” ve “yazılı kayıt” anlamlarını taşır. Bu bilginin Schachtel'in “Bellek ve Çocukluk Amnezisi” makalesinde yetişkinlerin nasıl anımsadığı üzerine yaptığı gözlemlerle sanki etimolojik bir ilişkisi vardır! Schachtel, “*yetişkinlerin kendi hayatlarında başlarından geçen şeyleri değil, geleneksel olarak başlarından geçmiş olması gerektiğini öğrendikleri şeyleri anımsadıklarını anlatır*”. (Schudson, 2007: 193). Kişinin hatırlama/anımsama mekanizması bir şeyi nasıl yaşadığıyla ilgili olmaktan ziyade onu nasıl kaydettiği ve o kaydettiği şeyi nasıl yorumlayarak “güncelleme” yaptığıdır.

Belleğe kültürel olarak yaklaşan düşünürler çeşitlilik gösterirler. Bu yaklaşımı benimseyenler hem insanın tek başına varoluşunu hem de çevresiyle olan varoluşunu dikkate alırlar. Özellikle de zaman kavramı açısından geçmiş-şimdi-gelecek arasındaki ilişkileri önemserler. Bu bir anlamda “tarihi” yaklaşımı da içermek durumundadır. İki terim arasındaki ilişki, aslında “hatırlama” kavramı açısından önemlidir. Ancak çoğunlukla tarih bilimleri veya kültür bilimleri alanında yapılan tartışmalarda “kültür” kavramının, “tarih” kavramı bakış açısından nasıl oluşturulduğu da önemlidir. Bu konuda özellikle Vico, Herder ve Dilthey gibi düşünürlerin önemli fikirleri vardır.

Geçmiş geleneğe dönüştürmede yetersiz kalan “insan” merkezli bellek anlayışları, “gelenek” meselesini bir sorun olarak kucaklarında bulurlar. Geçmiş ölüme mahkûm edildiğinde, insanın kalımsız yanını aşmadığı noktada, “gelenek” bir sorun haline alıverir. Bu nedenle, bir “zaman” olarak geçmiş yaşatmayı sağlayacak yeni bir “hatırlama” anlayışına ihtiyaç duyulmuştur. Assmann, “*geçmişin, ancak kendisiyle ilişki içinde olunması halinde*” ortaya çıktığına temas eder. “*Bellek sanatı için mekân neyse, hatırlama kültürü için de zaman odur*” diyerek bu

*Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"*

durumu perçinler (Assmann, 2001: 35). Bu doğrultuda bir önerme de, merkezine "zaman" kavramını temel alarak dünü "yok olmaktan kurtarmak ve hatırlayarak yaşatmak" düşüncesine göre bir bellek anlayışı geliştirir. Assmann'a göre bu bellek anlayışı düşüncesi "geçmişin hatırlanarak yeniden kurulması"ndan hareket eder (2001: 36). Ancak, geçmişin kendiliğinden oluşmamasından ötürü, kültürel yapıların ve temsillerin, şimdiki zamanın çerçevesiyle biçimlendirilerek yeniden kurulduğu dikkate alınır. Bu tam da Geçmişin varoluşu bakımından önemli olan bu nokta aynı zamanda Halbwachs'ın "süreklilik" düşüncesinin merkezidir. Bu süreklilik, yalnızca geçmişe ilişkin imgelerin hatırlanmasıyla değil, bununla birlikte kültürel pratik süreçleriyle gerçekleşir. Assmann'a göre bu süreklilik, kültürel bir zemin içinde yineleme ve yorumlama işleyişleriyle mümkündür (Assmann, 2001: 91). Assmann ve Connerton'ın temas ettiği gibi Halbwachs'ın göremediği, geçmişin anımsanan bilgisinin ve geçmişin imgelerinin başka bir deyişle geçmişin sadece imgelerin hatırlanmasıyla değil, aynı zamanda kültüreliliğin uygulamasını, bir ölçüde tören uygulamalarıyla taşınıp koruduğuydu (Connerton, 1999: 62). Connerton'a küçük bir parantez açacak olursak onun tezinde geçmişle ilgili imgeler, var olan toplumsal düzeni meşrulaştırırsa da taşınıp sürdürülmesi için yeterli olmaz. Geçmişin imgeleri veya hatırlanan deneyimler sonraki kuşaklara "törenselleştirilmiş" denilebilecek bir "performans" ile taşınır (Connerton, 1999: 12-3).

Jan Assmann'a göre insan *kişisel bellek* yoluyla, zihnin algıyla sahip olduğu dış nesnelerin içeriklerini, diğer kişisel belleklerle etkileşim içerisine girebilmek için "şeyleşmiş" sembollere dönüştürür. Tıpkı Proust'ta olduğu gibi, eşyalar, kutlamalar, ziyafetler, ikonlar, semboller vb. gibi şeylerin bir belleği olmasa da, belleğimizi tetikleyerek bize kendilerini hatırlatırlar. Bayramlar, şöenler, ayinler, resimler, hikâyeler, manzaralar veya metinler gibi "şeyler" bellekte canlanırlar. Böylece kişisel belleğin, zihnin algılama yoluyla oluşturduğu içeriklerin sembolik yapısı, sosyal seviyede, grup veya topluluklarla ilgisinden dolayı önemli hale gelir. Kabul edilebileceği gibi, gruplar bir belleğe sahip değildirler ama anılar, müzeler, kütüphaneler, arşivler ve diğer hatırlanıcı kurumlar/araçlar gibi hatırlatıcı anla, onlar vasıtasıyla bir "yapılmış" bellek haline gelirler. İşte Assmann'ın "kültürel bellek" dediği şey, grupların sahip olduğu bu iletişimsel belleği mümkün kılan içeriklerin, maddi unsurlarını yitirmiş olsalar da kuşaklar boyunca yeniden canlandırmak, onların korunmasını sağlayacak kurumsal varlıklardır. İşte bu "kurumsallık",

ne Halbwachs'ın "kolektif bellek" anlayışına ne de iletişimsel belleğe uygulanabilir. İletişimsel bellek kurumsal değildir; sadece öğrenme, aktarma ve yorumlama gibi faaliyetlere hizmet eder; gündelik yaşamdaki iletişimi ve etkileşimi sürdürmesinin dışında sembolik olarak da işlevi kısıtlıdır; sekiz yaşından daha geriye gidilemediği için, kuşaklar arası bağlantıyı sağlayacak bir gücü yoktur (Assmann, 2008: 111).

Gündelik yaşamda pratik olarak belleğin işlevi unutmamaktır. Diğer yandan belleğin "hatırlamak" için kullanılan bir işlevi daha vardır ki, bunun da onun toplumsal yanıyla ilgili olduğu söylenebilir. Ancak buradaki ince ayırım, unutmamak için kullanılan belleğin bireysel yanını, hatırlamak içinse belleğin kültürel yanını ortaya koyar. Belleğin bu iki yanı, onun zayıf yanını güçlendirici diğer bir yanla desteklenmektedir. Örneğin belleğin "bireysel" yanının zayıflığından ötürü sözlü kültürlerdeki yinelemeye dayalı hatırlama biçimleri oluşturulmuştur. Bu biçimler zamanla form değiştirerek belleğin "kültürel" yanını inşa etmiştir. Sözlü kültürlerde temel aktarma aracı olan "yineleme" nasıl söze özgü ritüelistik bir çözüme, yazılı kültürlerde de yorum, belleğin sonraki kuşaklara aktarımı için estetik bir çözümdür. Sözlü kültürlerde söz, nasıl tekrar edilebilirlik formuna sokulmuşsa, yazılı kültürlerde de yazı yorumlanabilirlik formuna sokulmuştur. Bunun temel aracı da çok-anlamlılık denilen, yazının kaydetme özelliğinin sağladığı imkânlarla gelişen söz dağarcığının gelişmişliğidir. Önceki belleğin niteliği "kolektif" iken, sonrakinde "kültürel" niteliklidir. Bunun temeli, kültürün uzak zaman ve mekân boyunca aktarılma gereksinimidir.

Hem bireysel hem de kolektif bellek, yazılı kültürlerde uzak zamanlara ve mekânlara aktarılamayacak denli zayıftırlar. Bunun diğer nedenlerin içinde belirgin nedeni, birey ömrünün kısa ve belleğinin zayıf, tahrif edilmeye daha açık olmasıdır. Bu nedenle yazıyla birlikte, kayda geçirilen gelenek, önceki kültürlerden farklı olarak gelenekleşmiştir. Bu gelenekleşme bire bir tekrara dayanmak yerine daha çok yorumlamaya dayanır. Şüphesiz ki, yorumlanacak olan "geçmiş" olunca birçok sorun gündeme gelecektir. O zamandaki; geçmişteki anlam ile şimdiki zamandaki anlam arasındaki fark gibi bir problem, modernliğin gelenek karşısındaki en güçlü sorunudur.

Eagleton'un İngiltere'de "edebiyat'ın yükselişi"ni inceleyerek sınıadığı, "değer yargılarının özel beğenilere değil, bazı toplumsal grupların diğer

*Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"*

gruplar üzerinde iktidar sağlamak ve uygulamak için kullandıkları varsayımlara karşılık geldiği" fikri (Eagleton, 2004: 33), geçmişin toplumsal düzen ve kanonlar yaratmaya yönelmiş (Burke, 2008: 10) tabiatı açısından bellek kuramlarında Halbwachs'ın "kolektif", Assmann'ın "kültürel" kavramları geniş bir çalışma kılavuzunu beraberinde sağlamaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde Faulkner'ın geçmiş ve bellek çalışmalarının en çok kullanılan cümlesiyle diğer bir derkenara geçilebilir.

Faulkner'ın roman oyun karışımı *Requiem For a Nun*'unda, Gavin Stevens'in dediği "Geçmiş hiç ölmemiştir hatta (geçmiş) geçmemiştir bile" (Faulkner, 2011: 73) sözünün, geçmişin dem be dem yeniden yaratılabileceğini göstermesi açısından çarpıcıdır. Döne döne redifli gazel rezervimiz dikkate alındığında, bu durumun kültürel bir pratik olarak edebiyatımızda nasıl olduğunu gösteren bir örnek de Edirneli Nazmi'nin Mecma'u'n-Nezâ'ir'indeki:

"Görmedi görmeyiser ruhları mânendini hîç

'Âlemi gerçi gezer şems ü kamer döne döne" (2012: 2420) beytindedir.

İslâmi hermeneutik geleneğin yukarıda da bahsedildiği gibi geri dönüşlü veya "geçmiş zamanlı bugün"ü, velûd ifadesini Abdülhak Ebu Raydal'ın "Geçmişin bana neler hazırladığını bilmiyorum" (Menteş, 2010: 124) sözünde bulmuştur. Türklerde ise geçmiş ve bellek okuması ontolojik bir sorun olarak kültürel bellekte yerini almıştır. Geçmiş, bir yeniden okuma aracının ontik vasıtası olmaktan çok yitirilmiş veya unutturulmuş bir kavram olarak yeniden okuma hermeneutiği kadar güçlüdür. Türklerin ortak belleğinin pür melalini ve bu belleğin idrakine yönelik temelde kuramsal olan yaklaşımın en önemli karşılığı Cengiz Aytmatov'un 1980 yılında tefrika edilen *Gün Olur Asra Bedel*'inde (Asırdan da Uzun Gün) açıkça ortaya serilir. Aytmatov'un Manas Destanı'ndan anne sütü emer gibi çekerek yarattığı *Gün Olur Asra Bedel*'de Juan-Juanlar'ın insanları mankurlaştırarak nasıl hafızasız ve tarihi bilincinden yoksun bir halde bıraktığı; halkın da bu bellek yitiminin nasıl ayırdında olduğu çok çarpıcı bir şekilde tahkiye edilmiştir (Aytmatov, 1999: 150-53).

SONUÇ NİYETİNE

“Ne bugün ne yarın unutmayacağım

...

Ve ben seni yarın seveceğim

Unutma, unutulunanlar unutanları asla unutmazlar” (Erkal, 1996)

İbrahim Erkal'ın “en kalbî duygularla” seslenen bu şarkısı hem hatırlama mekanizmalarımıza hem de kültürel belleğimize dair “sıkı” bir izlek sunmaktadır aslında. Değişen kültür ve sosyal ilişkilerde, neyi bellekte tuttuğumuz ve tutacağımız keza nasıl tutacağımız o kültürün ve sosyal ilişkinin paradigmaları tarafından, ilişki içinde olduğumuz göstergelerle ve göstergeler tarafından güçlü bir şekilde tesir altında kalmaktadır. Edebiyatçının ve sanatçının söz konusu hatırlama pratiklerinde (yukarıda bahsedilen Eagleton'ın sözündeki gibi) halkın/toplumun hatırlama pratiklerinden bağımsız bir eylemliliği onu sakil bırakabilmektedir. Şimdiden IMDB'nin en iyi 250 filmi listesinde bir aşağı bir yukarı çıkan Doctor ve Del Carmen'in beraber yönettiği 2015 yapımı *Ters Yüz* animasyon filminde de anlatıldığı gibi (*Inside Out*, 2015) bir çocuğun kültürel bellek taşları, çocuğu çevreleyen zaman, mekân ve insan(lar) tarafından dikilmektedir ve çocuk/kişi, bunu zaman-mekân-insan(lar)la mücadele ederek kurmaktadır.

Bellek sorununda belleği bireysel ve maddi bağlamda ele alan Bergson; kolektif olarak ele alan Halbwachs, sosyal olarak ele alan Burke ve Connerton, kültürel olarak ele alan Assmann ve Berliner, mitsel hatırlama ve tarihsel unutmama olarak ele alan Borgeaud, dinin bir bellek zinciri olarak ele alan Hervieu-Leger, tarihsel bilinç olarak ele alan Seixas, hafıza mekânları olarak ele alan Nora aslında belli bir toplumsallığa gönderme yapmaktadır. Burada belleğin 'kültürel' olarak ele alınmasında bir açıklayıcılık hedeflenmemiştir. Zira kültürün bir açıklama olarak kullanılması güçtür, olsa olsa tanımlayıcı bir ifade olabilir (Boyer, Wertsch, 2015: 345). Kültür tarihçilerinin, antropologların hülasa toplum bilimcilerin vs. meseleleri nasıl adlandırdığı ve adlandıracağı hâlihazırda tartışmalıdır. Amerikalıların kültür sıfatını kullanmalarına karşın, Britanyalıların toplumsal demeleri; Fransız geleneğinin ise kültür ve toplumsal yerine uygarlık (*civilisation*), ortak zihniyet (*mentalités collectives*) terimleri üzerinde odaklanmaları bu tartışmaların akislerinden biridir (Burke, 2008: 4-5).

*Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"*

Kültürel bellek, unutanlar ve unutulmuşlar yitmedikçe-ölmedikçe direnme ve dirilme mekanizmalarını içinde taşır. "Kültürel" siz bellek okumaları, bir eğitim veya yeniden icat (Hobsbawm'ın geleneğin icadı bağlamında ortaya koyduğu savlar çerçevesinde, Hobsbawm, 2006) yoluyla pratikte bulunan ortak zihniyetin bir yorumu olarak vardır. Başka bir ifadeyle "kültürel" siz bellek çalışmaları daha çok hatırlamanın şekline ve ifadesinde sıkışıp kalacaktır. Umberto Eco'nun unutmanın sanatı ve imkânsızlığı üzerine sunduğu (Yates, 1999'daki 'hatırlama sanatı'na nazire sayılabilir) bildirisinde de belirttiği gibi (Eco, 1988), unutma sanatı inşa edilemez, göstergebilimsel bir unutmanın mümkün olduğunu ifade edersek de bu tezatlıklar şubesine ait olacaktır zira göstergebilimin anlamı doğal olarak unutulma süreçlerini durduran bir unsurdur. Bu durumda da sosyal ve beşeri bilim yaklaşımlarında belleğin ve belleklerin derinliklerinde mutlaka hatırlanacak ve de hatırlatılacak bir olgu sıkışmış olduğu kabulü, bu alandaki çalışmaları bir define arayıcılığına da götürebilmektedir.

Günümüzde yoğun bir bellek merkezli okuma yönelimiyle karşı karşıyayız. Sosyal bilimcilerin farklı konu ve temaları, alışık oldukları kültürel okumalara, hatırlama nosyonuyla çalışmalarına iliştiirmeleri genel bir yönelim olarak karşımızda durmaktadır. Bu başlı başına eleştirel bir durumdur. Bellek meselesinin bu kadar popülerleşmesine yönelik esaslı eleştiriyi Pierre Nora o meşhur "Hafıza/Bellek Mekânları" çalışmasında (editörlüğünde) boşuna dile getirmemişti: Bellek hakkında çok fazla konuşuyoruz çünkü geriye ondan çok az (şey) kaldı (Nora, 1989: 7).

KAYNAKÇA

Aristoteles (1996). "Fizik". *Zaman Kavramı: Aristoteles, Augustinus, Heidegger*. Çev. ve Der. Saffet Babür, Ankara: İmge Yayınları, 19-29.

Aristoteles (2016). *Poetika: Şiir Sanatı Üzerine*. Çev. Ari Çokona, Ömer Aygün, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Assmann, Jan (2001). *Kültürel Bellek: Eski Yüksek Kültürlerde Yazı Hatırlama ve Politik Kimlik*. Çev. Ayşe Tekin, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Assmann, Jan (2008). "Communicative and Cultural Memory". *Cultural Memory Studies an International and Interdisciplinary Handbook*, A. Erll, A. Nünning (Hg.). Berlin-New York, 109-118.

Augustinus (1999). *İtirafnar*. Çev. Dominik Pamir, İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Aytmatov, Cengiz (1999). *Gün Olur Asra Bedel*. Çev. Refik Özdek, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Bergson, Henri (2007). *Madde ve Bellek*. Çev. Işık Ergüden, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bergson, Henri (2013). *Metafiziğe Giriş*. Çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Paradigma Yayınları.

Boyer, Pascal; Wertsch, James V. (2015). *Zihinde ve Kültürde Bellek*. Çev. Yonca A. Dalar, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Boym, Svetlana (2009). *Nostaljinin Geleceği*. Çev. F. Burak Aydar, İstanbul: Metis Yayınları.

Burke, Peter (2008). *Kültür Tarihi*. Çev. Mete Tunçay, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Connerton, Paul (1999). *Toplumlar Nasıl Anımsar*. Çev. Alâeddin Şenel, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Connerton, Paul (2012). *Modernite Nasıl Unutturur*. Çev. Kübra Kelebekoğlu, İstanbul: Sel Yayınları.

Çağla, Cengiz (2007). "Bellek Üzerine Düşünmek". *Cogito*, 50, 217-232.

Doctor, P.; Del Carmen, R. (2015). (Yönetmen). *Inside Out* [Film]. U.S. :Walt Disney and Pixar.

Draaisma, Douwe (2007). *Bellek Metaforları: Zihinle İlgili Fikirlerin Tarihi*. Çev. Gürol Koca, İstanbul: Metis Yayınları.

Eagleton, Terry (2004) . *Edebiyat Kuramı: Giriş*. Çev. Tuncay Birkan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

**Bellek Çalışma Kılavuzu veya
"Unutulanlar, Unutanları Asla Unutmazlar!"**

- Eco, Umberto (1988). "An Ars Oblivionalis? Forget It!". *PMLA*, 103(3), 254-261.
- Edirneli Nazmî (2012). *Mecma'û'n-Nezâ'ir*. Haz. M. Fatih Köksal, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Erkal, İbrahim (1996). "Unutmuyacağım", *Gönlünüze Talibim*. [Albüm]. TR: Ulus Müzik.
- Faulkner, William (2011). *Requiem For a Nun*. U.S: Vintage Books.
- Gedi, Noa; Elam, Yigal. (1996). "Collective Memory – What Is It?". *History and Memory*. 8(1), 30-50.
- Halbwachs, Maurice (1980). *The Collective Memory*. Çev. F. J. Ditter Jr., Vida Yazdi Ditter, New York: Harper & Row.
- Halbwachs, Maurice (2007). "Kolektif Bellek ve Zaman". Çev. Şule Demirkol, *Cogito*, 50, 55-76.
- Hobsbawm, Eric (2006). "Gelenekleri İcat Etmek". *Geleneğin İcadı*, Der. Eric Hobsbawm, Terence Ranger, Çev. M. Murat Şahin, İstanbul: Agora Kitaplığı.
- İlhan, M. Emir (2015a). "Gelenek ve Hatırlama: Belleğin Kültürel Olarak Yeniden İnşası Üzerine Bir Tartışma". *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(8), 1395-1408.
- İlhan, M. Emir (2015b). "Folklorik Bağlamda Anlatı: Gelenek, Dil ve Yorum". *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 4(2), 738-747.
- Kılıç, M. Erol (2006). "Mahmud Erol Kılıç ile Söyleşi-Padişah-ı Âlem Olmak Bir Kuru Gavgâ İmiş". A. S. Aykut ve E. E. Çakmak (Röp.), *Cogito*, 46, 103-125.
- Menteş, Murat (2010). *Dublörün Dilemması*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Nora, Pierre (1989). "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire". Çev. Marc Roudebush, *Representations*, 26, 7-24.
- Ricoeur, Paul (2012). *Hafıza Tarih Unutuş*. Çev. M. Emin Özcan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Schudson, Micheal (2007). "Kolektif Bellekte Çarpıtma Dinamikleri", *Cogito*, 50, 179-199.
- Traverso, Enzo (2009). *Geçmiş Kullanma Kılavuzu: Tarih, Bellek, Politika*. Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Versus Kitap.
- Yates, Frances A. (1999). *The Art of Memory*. London: Routledge.

SUMMARY

"Culture is no explanation... is at most a descriptive statement". In this situation how can be describe a cultural notion in a memory case. There are many memory approaches; Assmann's and Berliner's "Cultural Memory", Burke's and Connerton's "Social Memory", Borgeud's "Myth's Memory Amnesia of History", Hervieu-Leger's "Religion as a Chain", Bergson's "Matter and Memory", Halbwachs's "Collective Memory", Hobsbawm's "Inventing Traditions", Berliner's "Public Memory", Anderson's "Imagined Communities", Yates's "Art of Memory", Seixas's "Historical Consciousness", Nora's "Les Lieux de Mémoire", Young's "Bodily Memory" etc. . Memory studies existing as if it was a new and different method of social sciences and literature since approximately forty years is tried to be undertaken by a certain notion of remembrance. All the storage of the individuals and/or institutions are considered as a parallel memory problem. In the social sciences the process to the formation of the conception "memory" seems to be uncertain. "In many ways the return to the past is always based on the assumption that "the past is past," or in other words, an "asr-ı saadet" feeling. The return of Islamic hermeneutics is similar to a ur-form effort." The past, history and memory readings about Turkic World moves also from the point of Western thought. In this article, in addition to the contents of notions of remembering, it will be discussed whether all forms of remembrance can be evaluated as a matter of memory. The differences of the view of past constituting the concept of memory from the knowledge and idea of individual past will be revealed. There will be a overall argument about different kinds of memory types that are developed individually-collectively and culturally. The term memory discussed in the light of two basic theories, both individual and collective; and discussed in the context of past. It has been found that the individual memory theory has an influence on the understanding of individual or personally perceived experiences over time, and the collective memory has an effect on the social perception of the experiments. On memory problem Bergson's addressing individual context; Halbwachs's addressing the collective context, Burke's the social context, Assmann's cultural context will be discussed. These mechanisms or contexts also will be elaborate in line the sub-text as the folkloric perspective.